

רבי שמעון אומר: לא למעט אותם מסמיכה לגמרי בא הכתוב, אלא כך תמעט:

חי טעון סמיכה באהרן,

ב-צב ואין שעירי עבודת כוכבים טעונים סמיכה באהרן, אלא בזקנים — (1)

הרי מבואר, שסמיכת שעירי עבודת כוכבים — לדעת רבי שמעון — אינה באהרן אלא בזקנים, ולא כמבואר בבבליא הקודמת!?

אמר רב ששת ליישב בדרך תמיהה:

ותסברא דהך קמייתא מתרצתא היא [וכי סבור אתה שהבבליא הראשונה מיושבת היא ולא משובשת], והרי איך אפשר שיאמר רבי שמעון ששעירי עבודת כוכבים סמיכתם באהרן!?

והא אמר רבי שמעון לרבי יהודה שמנה בין סמיכות הציבור את סמיכת שעיר המשתלח במקום שעירי עבודת כוכבים שמנה רבי

שמעון:

סמיכה בבעלים בעינן ולא באהרן שאינו בעלים; (2) ואם אף שעירי עבודת כוכבים סמיכתם באהרן, הרי אי אפשר למנותם בין סמיכות הציבור; ובהכרח שסמיכתם בזקנים.

אלא בהכרח, הכי קתני בבבליא הראשונה:

”הפר” [האמור בפר העלם דבר של ציבור: “וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר”], בא למעט: פר טעון סמיכה, ואין שעירי עבודת כוכבים טעונים סמיכה כלל — דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר: “החיי” האמור בשעיר המשתלח בא למעט: חי טעון סמיכה באהרן, ואין שעירי עבודת כוכבים טעונים סמיכה באהרן, אלא בזקנים; ומפרשת הגמרא מה תשובה היא זו לרבי יהודה:

והכי קא אמר ליה רבי שמעון לרבי יהודה:

לרבי יהודה, שאין להכליל בין סמיכות הציבור אלא סתם סמיכות של בעלים, ולכן כתבו שאף הזקנים “נקראים” בעלים, ושייך להכלילם; שאם נפרש — כפי שנתבאר בהערה לעיל — בכוננת רבי שמעון, שאין זה דין סמיכה של קרבנות כיון שאינו בבעלים, אם כן לא היה די בסברא זו, כיון שבאמת אינם בעלים.

ורבינו גרשום כתב: והאמר רבי שמעון סמיכה בבעלים בעינן, וטפי עדיפא סמיכה בזקנים בשעיר עבודת כוכבים דאינהו הוו בעלים טפי מאהרן.

ומבואר מדבריו ש”אין סמיכה אלא בבעלים” דין הוא, שמחמתו אנו מחליטים שאי אפשר להיות סמיכת שעירי עבודת כוכבים באהרן אלא בזקנים.

1. ב”קרבן אורה” וב”שפת אמת” נתקשו: מהיכתי תיתי שתהיה סמיכה באהרן, עד שהצרכנו ללמוד מן הכתוב לא כן!?! וביארו שניהם, שהיה מקום ללמוד מ”הפר” שאין סמיכה בזקנים אלא באהרן.

2. כי אין אהרן מתכפר אלא בשעיר של שבט, כי פר ושעיר לכל שבט ושבט לדעת רבי שמעון, כמבואר בהוריות ד ב; אבל הזקנים חשובים בעלים אף על גב שלשיטת רבי שמעון עצמו שם, מביאים בית הדין פר ושעיר בפני עצמם, כיון שעל ידם בא החטא “קרי להו בעלים”, תוספות.

ויש לדקדק את לשונם שכתבו “קרי להו בעלים”, שהם מפרשים את טענת רבי שמעון

סמיכות בציבור, ואין מזה עצמו מקור ללמוד מתי סומכים הציבור, אלא ממיעוטא דקרא הוא נלמד.⁽³⁾

שואלת הגמרא: ולרבי שמעון: שיערי עבודת כוכבים דבעיא סמיכה, מנא לן?

ומפרשינן: נפקא ליה לרבי שמעון, מדתניא:

כתיב גבי שער נשיא: "וסמך ידו על ראש השעיר", והצרך הכתוב להזכיר "השעיר" ואף שבו אנו עוסקים:

לרבות שיעיר נחשון — הוא השעיר לחטאת שבקרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח בימי המילואים כשהוקם המשכן בימי משה, וכמאמר הכתוב [במדבר ז יב]: "ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב ... קרבנו ... שעיר עזים אחד לחטאת", ונקרא על שמו שהיה ראשון — לסמיכה.⁽⁴⁾

דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר:

שיערי עבודת כוכבים בעו סמיכה ולא כדברך שאתה ממעטם לגמרי מסמיכה —

ואי שמייע לך — אם קבלה בידך — על שיערי עבודת כוכבים ולא בעו סמיכה, לא על עיקר הסמיכה אמרו, אלא על סמיכה באהרן הוא דשמייע לך, שאמרו: אין אהרן סומך בשערי עבודת כוכבים, ואף לא כדברך שנתמעטה סמיכה זו מ"הפר", אלא: ומיעוטא מ"החי" — הנאמר בשעיר המשתלח שסומך בו אהרן — הוא.

ומקשינן לרבי יהודה: למה לי למעטינהו לשערי עבודת כוכבים מקרא ד"הפר" או "החי" —

והא אמר רבינא: גמירי מהלכה למשה מסיני שתי סמיכות מפורשות בתורה בפר העלם דבר של ציבור ובשעיר המשתלח, ובהכרח ששיערי עבודת כוכבים אינם טעונין סמיכה?!

ומשנינן: סבר רבי יהודה, אין זו הלכה למשה מסיני, אלא גירסא בעלמא, סימן בעלמא הוא שאמרו חכמים לידע שיש שתי

3. נתבאר על פי רש"י מכתב יד בפירושו השני. ובפירוש ראשון פירש: אסמכתא בעלמא, משמע, שבאמת לא למד כן רבי יהודה מן המקראות אלא אסמכתא בעלמא הם, והמקו הוא מהלכה למשה מסיני; וכפירוש זה נראה מדברי הרמב"ם [מעשה הקבנות ג י], שכתב: אין סמיכה בקרבנות הצבור חוץ משתי סמיכות: על שעיר המשתלח, ועל פר העלם דבר שלשה מן הסנהדרין סומכין עליו, ודבר זה הלכה מפי משה רבינו שאין בצבור אלא שתי סמיכות; הרי

4. מרבינן לשעיר נחשון ממקרא זה, משום שאף שעירו שער נשיא הוא; פירוש המיוחס לרש"י.

והצרך הכתוב לרבותו, אף שכל קרבנות היחיד טעונים סמיכה, משום שלא היינו לומדים מצוה האמורה לשעה ממצוה האמורה לדורות.

"השעיר" בא לרבות שעירי עבודת כוכבים
לפניכה —

שהיה רבי שמעון אומר: כל הטאת שנכנס
דמה לפניכם, טעונה סמיכה. (5)

שואלת הגמרא: למה לי למימר: "שהיה רבי
שמעון אומר..."?

ומפרשין: סימנא בעלמא הוא. (6)

ומקשינן: מנין שהכתוב מרבה שעירי עבודת
כוכבים שהוא דומה לפר העלם דבר של
ציבור בכך שנכנס דמה לפניכם, ואימא:

לרבות בא הכתוב שעיר של יום הכפורים
הנעשה בפנים, ללמד שהוא טעון סמיכה? (7)

ומשנינן: מסתברא לרבות מהכתוב בשעיר
נשיא דומיא דשעיר נשיא דמכפר על
עבירות מצוה ידועה, היינו שכבר נודע לו
בשעת הקרבן שחטא; ולא לרבות סמיכה
בשעיר הנעשה בפנים שכפרתו היא דוקא עד
שיוודע שחטא, ואז יביא את קרבנו שהיא
קרבן עולה ויורד.

ומקשינן לרבינא דאמר: גמירי — מהלכה
למשה מסיני — שתי סמיכות בציבור ואינו
גירסא בעלמא ושלא כרבי יהודה, אם כן

בכלל זה, שאם בא ללמדנו על פר כהן משיח
שאף הוא נכנס דמו לפניכם וטעון סמיכה, הרי
מקרא מפורש הוא, ואילו לומר שבא ללמד על
שעיר של יום הכפורים אי אפשר, שהרי זה
באמת אינו צריך סמיכה, שאם היה צריך סמיכה
היה רבי שמעון מפרש את הכתוב עליו, ולמה
אמר דוקא שעירי עבודת כוכבים [כן נראה
לפרש], וראה עוד בזה בהערה בהמשך הענין.

6. לפי ביאור רש"י מכתב יד כפי שנתבארה
כוונתו בהערה לעיל, היה נראה בביאור התירוק:
אכן לא בא רבי שמעון ללמד ולהוסיף כלום,
אלא סימן בעלמא הוא למה שכבר אמר.

אלא שרש"י מכתב יד כתב כאן: סימנא
בעלמא נקטיה שלא תאמר שעיר הנעשה בפנים,
דהא נכנס דמה לפניכם; והדברים סתומים.

7. כתב ברש"י מכתב יד: דהא נכנס דמו
לפנים; ומזה משמע שלא כמבואר לעיל בדעתו,
אלא שדברי רבי שמעון "כל חטאת שנכנס דמה
לפנים..", הוא באמת נתינת טעם לדרשה, וצריך
תלמוד.

5. מהפירוש המיוחס לרש"י שכתב: ושעירי
עבודת כוכבים נמי [כמו פר העלם דבר של
ציבור] נכנס דמן לפניכם, לאפוקי שעיר נחשון
דאין דמו נכנס לפניכם; משמע, שנתנית טעם הוא
לדרשתו של רבי שמעון, לרבות דוקא שעירי
עבודת כוכבים; אך צריך ביאור: מאי מקשה
"למה לי שהיה", והרי נתינת טעם הוא לרבות
שעירי עבודת כוכבים ולא שעיר נחשון כרבי
יהודה; ומה שפירש בפירוש המיוחס לרש"י:
למה לי, מאחר דמרבה מקרא, צריך ביאור,
שהרי רק מכח זה מרבינן ליה דוקא לשעירי
עבודת כוכבים.

וברש"י מכתב יד פירש את שאלת הגמרא
"למה לי שהיה": כיון דאמר שעירי עכו"ם
טעונין סמיכה, ממילא ידענא דכל חטאת שנכנס
דמה לפניכם טעונה סמיכה, דהא בפר כהן משיח
כתיב דבעי סמיכה [ויקרא ד ד], ושעיר [של יום
הכפורים] הנעשה בפנים, ליכא למימר דאתא
לרבווי, כדמפרש לה.

ולכאורה נראה ככוונתו, שאינו נתינת טעם,
אלא כלל הוא שנתן רבי שמעון לאחר שריבה
שעירי עבודת כוכבים שהם טעונים סמיכה; ועל
זה מקשינן, מה בא רבי שמעון להוסיף וללמד

תיקשי לרבי שמעון:

קראי למה לי לרבות שעירי עבודת כוכבים לסמיכה, והרי מכח הלכה זו נשלים את מנין סמיכות הציבור בשעירי עבודת כוכבים! (8)

ומשנינן: **איצטריך הלכתא ואיצטריך נמי קראי**.

דאי מקרא, כלומר, אם לא ההלכה, (9) הוה **אמינא** אף זבחי שלמי ציבור, היינו שני כבשים הבאים בעצרת עם שתי הלחם, יהיו **טעונין סמיכה מקל וחומר**:

מה שלמי יחיד, שאין טעונין תנופה חיים [אין מניפים את הבהמה כשהיא חיה, אלא חזה ושוק בלבד מניפים לאחר שחיטה], מכל מקום **טעונין סמיכה חיים**, וכמפורש במקראות בפרשת שלמים שבפרשת ויקרא —

זבחי שלמי ציבור, שהם טעונים תנופה חיים, כמאמר הכתוב [ויקרא כג יט]:

"ועשיתם ... ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים. והניף הכהן אותם על לחם הבכורים [שתי הלחם] תנופה לפני ה' על שני כבשים", לא כל שכן שהן טעונין סמיכה מחיים —

ולכן **איצטריך הלכתא** ללמדנו שאין יותר משתי סמיכות בציבור, דהיינו: פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים.

ואי מחלכתא לבד, לא ידעינן חי ניהו קרבן הציבור השני — מלבד פר העלם דבר של ציבור — הטעון סמיכה (10) —

קמשמע לן קרא דשעיר נשיא, דומיא דשעיר נשיא דמכפר על עבירות מצוה ידועה. (11)

שנינו במשנה: **כל קרבנות היחיד טעונין סמיכה, חוץ מבכור ומעשר ופסח**:

תנו רבנן: שלש פעמים נאמר לשון "קרבנו" בפרשת שלמים [ויקרא ג]: "ואם מן הצאן

שעירי עבודת כוכבים אי שעיר הנעשה בפנים, וראה שפת אמת, וראה בהערה הבאה.

11. מאריכות לשון הגמרא נראה, ששאלת הגמרא היתה על שעיר הנעשה בפנים וכפירוש רש"י מכתב יד, ולזה מפרשינן דיותר משמע לרבות שעירי עבודת כוכבים משעיר הנעשה בפנים; אך צריך ביאור, שהרי הנידון אינו לפרש מה בא הכתוב לרבות, אלא לפרש למה צריך קרא כלל, ולמה לי אריכות הגמרא.

ומהפירוש המיוחס לרש"י נראה, שהוא גורס "דומיא דשעיר נשיא" לבד; ולפירושו ניחא, ד"הי ניהו" לפירושו — כפי שנתבאר לעיל משמו — היינו דלא ידעינן אם שעירי עבודת כוכבים הוא הקרבן השני או זבחי שלמי ציבור, ולזה הצרך קרא; ומוסיפה הגמרא לבאר: סוף

8. לשון רש"י מכתב יד הוא: קראי למה לי לרבות שעירי עבודת כוכבים, לרבי שמעון דאמר אהרן ובניו אין (סומכין) [מתכפרין] בשעיר המשתלח, [ואם כן ודאי שהסמיכה השניה אינה לשעיר המשתלח כדעת רבי יהודה, דהא] פשיטא דהיא סמיכה לאו סמיכה היא, ובעי סמיכה אחרת להשלים סמיכות דרבינא.

9. הלשון "דאי מקרא" אינו מדוקדק, כי זה משמע שמן הכתוב הייתי מרבה זבחי שלמי ציבור, ואין הדבר כן אלא מקל וחומר באה הגמרא ללמוד.

10. בפירוש המיוחס לרש"י פירש: הי ניהו אותן שתי סמיכות, אי זבחי שלמי ציבור אי דעבודת כוכבים; ורש"י מכתב יד פירש: אי

קרבנו"; "אם כשב הוא מקריב את קרבנו"; "וסמך ידו על ראש קרבנו", ושלשתם לדרשה: (12)

"קרבנו" — משמע שרק קרבן אשר בא לשם ריצוי ודורון טעון סמיכה, ולא הבכור — שאינו בא לריצוי ודורון, אלא חובה הוא עליו ולא לכפרה — טעון סמיכה; ולכך הצרך הכתוב למעטו:

משום שיכול הייתי לומר: והלא דין הוא שיהא הבכור טעון סמיכה, שהרי:

ומה שלמים, שאין קדושתו מרחם, הרי הם טעונים סמיכה; בכור, שקדושתו מרחם, אינו דין שטעון סמיכה.

לפיכך תלמוד לומר: "קרבנו" ולא הבכור.

ב. "קרבנו" בא למעט ולא מעשר בהמה; הוצרך הכתוב למעטו:

משום שיכול הייתי לומר: והלא דין הוא שיהא מעשר בהמה טעון סמיכה, כי:

ומה שלמים, שאין מקדשין לפניהם ולאחריהם, הרי הם טעונים סמיכה; מעשר, שמקדש לפניו ולאחריו [אם קרא לעשירי, תשיעי, ולתשיעי עשירי, ולאחד עשר עשירי, כולם קדושים], אינו דין שיהא טעון סמיכה.

לפיכך תלמוד לומר: "קרבנו" ולא מעשר.

ג. "קרבנו" ולא פסח:

שיכול, והלא דין הוא: ומה שלמים שאינו ב"עמוד והבא" אם לא שנדר להביאו הרי הם טעונים סמיכה; פסח שהוא ב"עמוד והבא" אינו דין שטעון סמיכה. (13)

לפיכך תלמוד לומר: "קרבנו" ולא פסח.

ומקשינן על כל מה שהייתי יכול לומר:

והרי איכא למיפרך: מה לשלמים, שכן טעונים סמיכה, אבל בכור מעשר ופסח, שאין טעונים את אלו, אינם טעונים סמיכה — ואם כן למה הצרכה התורה למעטם מסמיכה.

ומשינינן: אכן לא הייתי לומדם משלמים, אלא קראי — שאנו אומרים למעט את שלשת אלו הם באים — אסמכתא בעלמא הוא. שהסמיכו חכמים על פסוקים אלו; ולא שנתכוונה התורה למעטם מכתובים אלו.

ומפרשינן: אלא, אם כן, הני תלתא קראי צג-א ד"קרבנו" למה לי? מה באמת הם באים למעט, אם לא את הבכור המעשר והפסח שאין צריך למעטם?

ומפרשינן:

עוד ביאור אחר בדבריהם, וראה עוד בפירוש המיוחס לרש"י.

13. ראה לקמן צג ב, שהצרכנו לימוד מיוחד לעולת חובה שהיא טעונה סמיכה, כיון שעיקר סמיכה נאמרה בעולת נדבה, וזה היפך הסברא כאן.

סוף מנין שהכתוב בא לרבות דוקא את שעירי עבודת כוכבים, שמא בא הכתוב לרבות את זבחי שלמי ציבור, ולזה מפרשינן דבהכרח בא הכתוב לרבות שעיר ולא כבשים; וראה "שפת אמת" ד"ה בגמ' ולרבינא.

12. נתבאר על פי התוספות בשם רש"י; וראה